

KIRJALLISUUTTA

HESAN JA STADIN MUUTTUVAT MURTEET JA KIELET

Kaisu Juusela ja Katariina Nisula (toim.) *Helsinki kieliyhteisönä*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos 2006. 337 s. ISBN 952-10-3348-7.

Helsinki kieliyhteisönä on artikkelikoelma, joka on toimitettu professori Heikki Paunosen 60-vuotispäivän kunniaksi. Kirjan artikkeleissa käsitellään sekä Helsinkiin muuttaneiden että syntyperäisten puhe-suomea ja sen variaatiota. Tarkoituksena on kuitenkin luoda läpileikkaus koko Helsingin puhekielen kirjoon, ja näin mukana ovat myös ruotsi, saame sekä maahanmuuttajien kieli. Lisäksi yksi artikkeli käsittelee nimistöä. Metodisestikin kirja on monipuolinen: Helsingin kielimuotoja lähestytään paitsi perinteisen variationistisen

sosiolingvistiikan tapaan myös esimerkiksi kansanlingvistiksi ja vuorovaikutuksen tutkimusta hyödyntäen.

SYNTYPERÄISTEN HELSINKILÄISTEN KIELEN VARIAATIO

Teoksen aloittaa HEIKKI PAUNOSEN laaja artikkeli, jossa esitellään ensin helsinkiläispuhekielen taustat ja kieliolojen kehityssuunnat ja siirrytään sitten tarkastelemaan erilaisten puhujaprofiilien avulla puhekie-

len variaation luonnetta. Paunonen käsittelee suomen ja ruotsin suhdetta, kaupungin suomenkielistymisen vaiheita sekä slangin syntyä ja ominaispiirteitä. Samoja asioita kirjoittaja on käsitellyt aiemminkin useissa julkaisuissaan, erityisesti vuonna 1995 ilmestyneessä *Suomen kieli Helsingissä* -teoksessa. Nyt kuvaus on kuitenkin laajempi ja tiedot on päivitetty. Ajantasaistus tuo esiin esimerkiksi sen mielenkiintoisen seikan, että suomea äidinkielenään puhuvien osuus on viime vuosina alkanut Helsingissä hiljalleen laskea. Tähän saakka eri kieliryhmien tilannetta kuvaavat taulukot (esim. Paunonen 1995: 9) ovat yleensä kertoneet kaupungin suomenkielistymisestä.

Helsingin puhekielen variaatiota Paunonen havainnollistaa yksilöllisten piirreprofiilien avulla (ks. myös Paunonen 2005). Hän on valinnut 1970- ja 1990-luvuilla tehtyjen haastattelunauhoitusten informanttien joukosta edustavia puhujia, joiden puhekielisten piirteiden käytön kuvauksella saadaan esiin esimerkiksi se, että 1970-luvulla ero työläiskaupunginosien Kallion ja Sörnäisten ja virkamieskaupunginosan Töölön välillä on ollut hyvin selvä. Iäkkään töölöläisnaisen piirreprofiili paljastaa sataprosenttisen yleiskielisyyden, mutta samanikäisen sörnäisläisen työläisnaisen idiolektissa tutkittaviksi valittujen puhekielisyyksien prosentti on 56. Ero on samansuuntainen miesinformanteillakin, mutta he ovat puhekielisempiä: akateemisen iäkkään tööläläismiehen puhekielisyydsprosentti on 22 ja samanikäisen hermänniläisen työläismiehen peräti 77. Jälkimmäisellä esiintyy esimerkiksi sellaisia vanhoja Helsingin puhekielen piirteitä kuin *r t:n* heikon asteen vastineena ja *vAtten*-päätteiset monikon 3. persoonan muodot, esimerkiksi *pyärivätten*.

1990-luvun aineistossa erot ovat taantuneet. Siinä ei ole enää lainkaan lähes yleiskielisiä puhujia, joita 1970-luvun aineistossa oli useita. Näyttääkin siltä, että

se kielimuoto, jota 1970-luvulla kutsuttiin »sivistyneeksi puhekieleksi», on jäämässä kokonaan pois käytöstä. Esimerkiksi sellaiset yleiset ja neutraalit puhekielisyydet kuin monikon 1. ja 3. persoonan inkongruentit muodot ovat jo töölöläistäkin »yleiskieltä». Äänne- ja muoto-opillisiin seikkoihin perustuva sosiaalinen variaatio on siis kahdessakymmenessä vuodessa pitkälti neutraalistunut. Paunonen arvelee Hanna Lappalaiseen viitaten, että uusia sosiaalisia eroja on alkanut esiintyä syntaksissa ja erilaisissa pragmaattisissa käytänteissä.

Paunosen tarkastelemassa aineistossa on myös sellaisia kielenoppaita, joita on haastateltu sekä 1970- että 1990-luvulla. Näin tarjoutuu mahdollisuus kielen reaalitilanteen muuttumisen kommentointiin. Vaikka yleinen suuntaus on ollut kohti yhä puhekielisempää kokonaiskuvaa, joidenkin informanttien idiolektit ovat myös yleiskielistyneet. Esimerkiksi vuonna 1954 syntyneen naisen puhekielisyydsprosentti on 1970-luvun aineistossa 81 mutta kaksikymmentä vuotta myöhemmin vain 66. Tähän saattaa vaikuttaa hänen yhteiskunnallinen asemansa opettajana ja vararehtorina. Osittain yleiseen puhekielistymiseen saattaa vaikuttaa myös erilainen suhtautuminen haastattelutilanteeseen. 1970-luvulla koo-deja ehkä vaihdettiin enemmän muodollisen ja epämuodollisen tilanteen välillä.

Paunosen tarkastelemat äänne- ja muoto-opilliset piirteet ovat niitä, jotka 1970-luvun puolimaissa valittiin Nykysuomalaisen puhekielen murros -hankkeessa yhteisesti kaikilta alueilta tutkittaviksi (Paunonen, Suojanen ja Mielikäinen 1976: 15) ja joista on nykyään paljon tietoa. Näitä ovat esimerkiksi *i:n* ja *A:n* loppuheitto, jälkitaivujen *A*-loppuisten vokaaliyhtymien variaatio, *d:n* ja *ts:n* vastineet, jotkin pikapuhemuodot, tunnuksen *MA*-infinitiivin illatiivi ja monikon 1. ja 3. persoonan inkongruenssi. Näistä piirteistä on tullut osa suomalaisen

▷

variaation tutkimuksen kaanonia (kriittistä ks. esim. Lappalainen 2004: 16), mikä tietysti on ymmärrettävää piirteisiin liittyvän suuren variaation vuoksi. Toisaalta vaarana on, että jotain jää huomaamatta, jos aina tutkitaan samoja piirteitä. Esimerkiksi diftongin avartuminen, joka pääkaupunkiseudunkin puhekieleen kuuluu, olisi mukava nähdä tutkittavien piirteiden luettelossa. Onhan siinä kyseessä seikka, joka ei näyttäisi yleistyvän, vaikka kuuluukin eteläsuomalaiseen kaupunkikieleen. Enemmän kannattaisi myös pohtia sitä, kuinka suuri mallinantajan asema Helsingin puhekielillä lopulta on koko maassa puhuttuun suomeen. Kuinka monet pääkaupunkiseudun murteen piirteistä ovat olleet yleistyviä jo siinä vaiheessa, kun Helsingin puhesuomi on alkanut muotoutua nykyiselleen?

HANNA LAPPALAINEN kartoittaa omassa artikkelissaan 1. ja 2. persoonan pronomiinin käyttöä asiointikeskusteluissa. Artikkelit täydentää mielenkiintoisesti Paunosen antamaa kuvaa Helsingin puhekielen variaatiosta. Ensinnäkin siinä mennään kahden kielenpiirteiden analyysissä hyvin yksityiskohtaiselle tasolle, ja toiseksi otetaan uusi lähestymistapa. Lappalaisen aineistona ovat nimittäin kasvokkai keskustelut, jolloin on mahdollista kuvata myös piirteiden vuorovaikutuksellisia tehtäviä. Artikkelit liittyvät Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen hankkeeseen, jossa tutkitaan erilaisten asiointitilanteiden vuorovaikutuksellisia käytänteitä. Lappalaisen aineistona on 31 videoitua asiointikäyntiä Kelassa.

Yksi Lappalaisen keskeisistä havainnoista on se, että yksikön 1. ja 2. persoonan pronomiinin variaatio on kokonaan häviämässä ja lyhytvokaaliset *mä*, *sä*-variantit ja obliikvisijoissa *mu-*, *su-*varjalot ovat yksinomaistumassa. Tämä on ollut näkyvissä jo Paunosen aineistoissa, mutta uutta on se, että yleiskielisten varianttien käyttäjäryhmät ja käyttöfunktiot

ovat muuttuneet. *Minä*, *sinä*-variantteja kuuluu eniten ei-äidinkielisten puheessa. Tosin hyvin puutteellisessa oppijankielessä esiintyviä *minä*-variantteja ei nähdäkseni voi pitää osana Helsingin puhekielen variaation kokonaiskuvaa samalla tavalla kuin vaikkapa suomenruotsalaisten tai jo sujuvasti suomea osaavien kielessä esiintyvää vaihtelua.

JOHANNA VAATTOVAARA ja HENNA SOININEN-STOJANOV lähestyvät pääkaupunkiseudun syntyperäisen suomenpuhujan kompetenssia edellisistä poikkeavin menetelmin ja eri näkökulmasta. He tarkastelevat kansanlingvistiksi nuorten aikuisten kielellistä omakuvaa eli heidän kielikäsitteisiään ja kielellisiä asenteitaan. Artikkelit liittyvät 2000-luvulla suosituksi tulleen suuntaukseen, jossa on selvitetty ihmisten kielellistä tietoisuutta (ks. Mielikäinen ja Palander 2002). Informantteja tutkimuksessa on ollut 61, ja heitä on pyydetty piirtämään puhelinluettelosta otetulle kartalle kotiseutunsa. Tämän lisäksi heille on esitetty haastattelussa 14 kysymystä, jotka koskevat vastaajien kotiseutua, sen kielen erityispiirteitä, muita omasta kielestä poikkeavia murteita ja niiden ominaisuuksia sekä käsitteitä yleiskielestä ja hyvästä tai toisaalta ärsyttävästä kielenkäytöstä.

Käy ilmi, että monet pitävät omaa ja omaksi kotiseudukseen rajaamansa alueen murretta tai kieltä »normaalina» ja »tavallisena». Maaseutumurteita yleensä luonnehditaan myönteisesti. Vastausten tulkinnaissa ongelmaksi nousee, että siihen ei ole käytössä mitään erityistä metodologiaa. Niinpä artikkelissa todetaan esimerkiksi, että 14 vastauksessa määritelmä omasta murteesta »sisälsi tavalla tai toisella slangin käsitteen». Miten slangi asemoidaan suhteessa itseen ja millaisia merkityksiä sille annetaan, jää kertomatta. Kansanlingvistiset menetelmät ovat keskittyneet erilaisten materiaalinkeruutapojen ja ongel-

manasettelujen kehittämiseen, mutta vastausten tulkinta kaipaa vielä tarkennusta, kuten kirjoittajatkin toteavat. Yksi tulkitaan liittyvä vaikeus on, että maallikon ja tutkijan metakieli on erilainen. On vaikea tietää, mihin ilmiöön esimerkiksi »sanojen nielaiseminen» viittaa.

MUUTTAJIEN MONENLAISET SUOMET

Helsinki on suomenkielistynyt aikoinaan juuri muuttoliikkeen ansiosta, ja nykyäänkin muuttajat muovaavat pääkaupunkiseudun puhekieltä monin tavoin. On maakunnista eri murrealueilta tulevia ja toisaalta maahanmuuttajia. Paunosen luonnehdinta Helsingistä puhekielen sulatusuunina (esim. 2005: 162) tuleekin teoksessa hyvin esiin kolmen artikkelin valossa. PÄIVI MARKKOLA esittelee siirtokarjalaisten murteenkäyttöä, PIRKKO NUOLIJÄRVI palaa osin väitöskirjansa teemoihin ja kirjoittaa pohjoissavolaisten ja eteläpohjalaisten kielellisestä sopeutumisesta ja HEINI LEHTONEN analysoi maahanmuuttajien suomea.

Päivi Markkola esittelee tulevan väitöskirjansa aineistoa ja alustavia tuloksia. Informantit ovat kaikki iäkkäitä Kivennavan evakkoja, jotka asuvat pääkaupunkiseudulla. Artikkelissaan Markkola kuvaa persoonapronominien variaatiota ja esittää 10 kielenoppaan pronomini-profiilin. Käy ilmi, että kaakkoismurteisuus näyttäytyy eri idiolekteissa hyvin eri tavoin: kannakselais-variantteja on eräällä oppaalla jopa 70 % kaikista, mutta useallakin oppaalla karjalainen tausta jää näkymään vain muutaman esiintymän verran. Eri varianttien jakouman Markkola esittää selkein diagrammein. Mielenkiintoisempi metodinen ratkaisu on kuitenkin esimerkiksi se, miten Markkola tarkastelee *myö*-pronominivariantin käytön funktioita. Uusia näkökulmia avaavaa on nimittäin se, että jotkin murteisuudet saat-

tavat jäädä elämään vain tietyissä hyvin kiteytyneissä konteksteissa. Esimerkiksi eräs informantti käyttää *mie*-pronominivarianttia vain johtolauseessa ja *sanoa*-verbin yhteydessä.

Pirkko Nuolijärvi esittelee artikkelissaan Helsingin kielioloja alkavan vuosituhtaan alussa. Hän tarkastelee ensin siirtokarjalaisten panosta pääkaupunkiseudun puhekielen muotoutumisessa. Empiiristä aineistoa ei hänellä tästä kuitenkaan ole, vaan hän esittelee asiaa yleisemmin ja siteeraa esimerkiksi Pirkko Saision teoksia. Mielenkiintoista olisikin tulevaisuudessa entistä enemmän tarkastella sitä, miten kaunokirjallisuudessa rakennetaan miljöitä ja henkilöahmoja puhutun kielen variaatiolla. Toiseksi Nuolijärvi esittelee väitöskirjaansa nojaten pohjoissavolaisten ja eteläpohjalaisten muuttajien kotimurteen säilymistä. Kolmanneksi Nuolijärvi hahmottelee vielä maahanmuuttajien osuutta, mutta myöskään tästä kirjoittajalla ei ole analysoitua aineistoa, vaan hän esittelee helsinkiläisen maahanmuuton tilannetta yleisesti ja pohtii, millaisia kielitilanteita ja tutkimusasetelmia tuo tilanne avaa.

Onko Helsinkiin sitten maahanmuuton seurauksena jo syntymässä multietnolekti, joka sisältää muuttajien äidinkielten ja puhe-suomen variaation piirteitä uudenlaisena yhdistelmänä? Tähän kysymykseen etsii vastausta HEINI LEHTONEN artikkelissaan »Morfologinen variaatio maahanmuuttajataustaisten helsinkiläisnuorten puheessa», joka perustuu kirjoittajan pro gradu -tutkielmaan. Analysoitavana on yksikön 1. ja 2. persoonan pronominiinien, monikon 1. ja 3. persoonan inkongruenttien muotojen sekä jälkitaivujen *i*-loppuisten diftongien variaation tarkastelu. Piirteet eivät siis ole lopulta niin morfologisia, kuin otsikko antaa aiheen olettaa.

Artikkelissa on esillä viiden informantin kielen analyysi. Joiltakin osin variaatio

▷

lähenee syntyperäisten suomalaisten variaatiota. Esimerkiksi *minä*-muotoista pronominia käytetään kontrastointiin itsen ja muiden välillä sekä painottamiseen. Mielenkiintoista on, että joillekin informanteille on tärkeää luoda omaa kielellistä identiteettiään siten, että ei kuulosta suomalaiselta. Varovaisia arvauksia Lehtonen esittää siihen suuntaan, onko olemassa helsinkiläisen multietnolektin piirteitä. Ehdokkaita tällaisiksi piirteiksi voisivat olla kopulattomuus ja yleispersoonaisen verbimuodon käyttö. Lopuksi Lehtonen päätyy siihen, että hänen kielenoppaidensa kielen variaatiota selittää parhaiten sosiaalinen orientaatio. Ne, jotka aikovat jäädä Suomeen, ovat parhaiten omaksuneet myös pääkaupunkilaisen puhekielen. Kotimaahan tai vanhempien kotimaahan paluusta haaveilevat tai muuten maahanmuuttajapiireihin identifioituvat informantit taas puhuvat suomea, jota ei aina edes haluta mukauttaa suomenkielisten puheeseen.

VÄHEMMISTÖKIELET

Helsingin ruotsia analysoivat artikkeleissaan LEIF HÖCKERSTEDT ja MIRJA SAARI. Kummankin artikkelissa nousevat esiin suomen kielen vaikutus erityisesti slangiin ja arkikieleen sekä suomenruotsin käyttöalojen kapeutuminen ja koodien vaihtuminen. Muuten artikkelien painopiste on erilainen. Höckerstedt pyrkii vastaamaan kysymykseen »Helsingforssvenska – vem är du?» Hän hahmottelee kokonaiskuvaa Helsingissä puhutusta ruotsista, sen taustoista, ominaispiirteistä ja sociolingvististä tilanteesta. Kirjoittaja esittelee helsinginruotsin — joka käytännössä tarkoittaa usein samaa kuin suomenruotsi — erityispiirteitä ja eroja riikinruotsiin verrattuna. Eräs tällainen piirre on neutrin määräisen muodon (*bordet*), imperfektin (*hämtade*) ja supiin (*hämtat*) päätteen kato, joka kuuluu myös

huoliteltuun julkiseen puheeseen toisin kuin riikinruotsissa. Höckerstedt kiteyttää analyysinsä lopuksi kirjoittamalla, että helsinginruotsi on käsite, jolla on oma historiansa ja johon liittyy vielä vähän porvariston hillittyä charmia, mutta joka toisaalta on kutistuva jäälautta.

Mirja Saaren artikkelin fokuksessa on koodinvaihto. Hän analysoi reilun tunnin mittaista saunailtakeskustelua, jossa seitsemän suomenruotsalaista nuorta puhuu moninaisista nuorten maailmaan kuuluvista asioista. Suomen kieli tulee mukaan puheeseen peräti runsaat viisi kertaa minuutissa. Ei siis ihme, että yhä useammin esitetään näkemyksiä, joiden mukaan suomenruotsista on tulossa sekakieltä ja että nuorison sanavarasto on köyhtymässä. Saari kuvaa ensin koodinvaihtelun rakenteellisia piirteitä ja siirtyä sitten tarkastelemaan sen vuorovaikutuksellisia tehtäviä. Koodinvaihtoa ja siirtovaikutusta (*transfer*) Saari tarkastelee erityisesti Auerin näkemyksiin (esim. 1998) viitaten ja toteaa lopuksi, että keskustelussa ei esiinny lainkaan varsinaista koodinvaihtoa vaan kyse on aina transferista. Tämä tarkoittaa, että keskustelu ei koskaan siirry kokonaan suomen kielelle vaan suomen aineksia käytetään tiettyissä rakenteissa, tiettyihin kommunikatiivisiin funktioihin liittyen ja usein esimerkiksi lauseen remaattisessa osassa arvottavana ilmauksena (*jännä, rento, hajalla*). Auerin kriteerein tulkittuna kyseessä ei myöskään ole sekakieli.

Pääkaupunkiseudun kielimaiseman kokonaiskuvan kannalta saamen kieli on varsin marginaalinen ilmiö, mutta kansallisen vähemmistökielenä se tietysti ansaitsee tulla esitellyksi Helsinkiä kieliyhteisönä kuvaavassa teoksessa. ANNA-RIITTA LINDGRENIN artikkeli »Saamen kieli Helsingissä» perustuu hänen vuonna 2000 julkaisemaansa teokseen *Helsingin saamelaiset ja oma kieli*. Siinä tekijä on haastatellut

26:ta pääkaupunkiseudulla asuvaa saamelaista heidän kielellisistä selviytymisstrategioistaan suomalaisessa ja suomenkielisessä yhteisössä. Lindgren jakaa informantinsa erilaisten kielellisten valintojen mukaan kielen vaihtajiksi, suomenkieliseksi, saamen käyttäjiksi ja saamen elvyttäjiksi. Näiden valintojen takana on erilaisia identiteettistrategioita, joiden toisessa ääripäässä ovat ne, jotka ovat lopettaneet saamen puhumisen ja kieltäneet etnisen taustansa, ja toisessa ne, jotka ovat etnisiä aktivisteja ja toimivat saamelaisasioissa monin tavoin. Haastatteluja ei ole nauhoitettu, vaan informanttien vastaukset on kirjattu muihin haastattelutilanteeseen. Tämän vuoksi joistain kommentteista ei käy selvästi esiin, onko kyse informantin itsensä tuottamasta muotoilusta vai jo tutkijan tulkinnasta.

PÄÄKAUPUNGIN KIELIMAISEMA NIMISSÄ JA RAP-TEKSTEISSÄ

Helsinki kieliyhteisönä -teoksen muusta linjasta poikkeavat TERHI AINIALAN ja JYRKI KALLIOKOSKEN artikkelit. Ainiala piirtää kuvaa kalliolaisten ja vuosaarelaisten paikannimistöä käyttäjästä, slangiasuisista nimistä ja suhtautumisesta erilaisiin nimiin. Kalliokoski taas katsoo, millaisena stadin slangi näyttäytyy rap-teksteissä. Ainialan artikkeli liittyy Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen hankkeeseen, jossa on kerätty haastattelumateriaalia eri-ikäisiltä kalliolaisilta ja vuosaarelaisilta. Keskeiseksi havainnoksi nousee, että nimien käytöllä voidaan osoittaa omaa suhtautumista asuinalueeseen ja luoda erilaisia kaupunkilaisia identiteettejä. Mielenkiintoista esimerkiksi on, että nuoret kalliolaiset käyttävät paikoista useimmin niiden virallisia nimiä, kun taas slanginimet kuuluvat vanhempien informanttien kieleen. Vuosaareissa, jossa slanginimet ovat uudempaa kerrostumaa, ne ovat selvästi nuorisokieltä.

Kalliokoski asettaa artikkelissaan kolme kysymystä. Ensiksi hän haluaa selvittää Fintelligens-rap-yhtyeen tekstien suhdetta ympäröivään sosiolingvistiseen todellisuuteen. Toiseksi hän ottaa esiin puhekielen hyödyntämisen sanataiteessa. Kolmanneksi Kalliokoski analysoi rap-tekstien monikielisyttä ja monesti väitettyä epäsuomalaisuutta. Helsingin puhekielen piirteet näkyvät selvästi Fintelligensin teksteissä, samoin slangi-ilmaukset, mutta erityispiirteeksi nousee kuitenkin tekstien interdiskursiivisuus, jossa arkisen puhekielen joukossa on yleiskieltä ja muistumia yhteiskunnallisen päätöksenteon konventionaalituneista käytänteistä. Fintelligensin sanoitukset voidaan tietysti varauksin nähdä myös murrekirjallisuuden perillisinä ja murrebuumin jatkajina. Niissä ei tosin ole haluttu päästä mihinkään aitoon murteeseen, kuten ehkä murrearjakuivissa ja -katekismuksissa, mutta toisaalta puhutun kielen kirjallinen esittäminen onkin aina illuusio. Monikielisyys ja puhekielen hyödyntäminen taas selittyvät rap-tekstien performanssin sujuvuuden vaatimuksesta. Tähän kuuluu paitsi esitystekninen sujuvuus myös tietty ideologinen ulottuvuus, jonka mukaisesti tekstien on oltava uskottavia ja vastattava kuulijan todellisuutta.

LOPUKSI

Helsinki kieliyhteisönä on komea teos, joka esittelee monipuolisesti pääkaupungissa puhuttavien kielten ja murteiden kirjoa. Mukana ovat syntyperäiset stadilaiset slangeineen ja murteineen, maalta ja muualta muuttaneet hesalaiset, ruotsinkieliset ja saamelaiset. Samalla tulee esitellyksi, millä kaikilla menetelmillä ja millaisiin teorioihin ja taustaoletuksiin nojautuen puhekielen variaatiota voidaan nykyään lähestyä. Tässä mielessä kirja sopii hyvin fennistisen sosiolingvistiikan kurssin oheislukemistoksi. *Helsinki kieliyhteisönä* näyttää niiden

▷

tutkimuskohteiden runsauden ja näkökulmien monipuolisuuden, joka nykyään on tyypillistä nykysuomalaisen puhekielen muutoksen ja variaation tutkimukselle. Perustan tämänlaiselle sociolingvistiselle työlle on monessa mielessä laskenut professori Heikki Paunonen, mikä käy hyvin esiin teoksen artikkeleiden lukuisista viitauksista hänen tuotantoonsa. ■

HARRI MANTILA

Sähköposti: harri.mantila@oulu.fi

LÄHTEET

- AUER, PETER 1998: Introduction: Bilingual conversation revisited – Peter Auer (toim.), *Code-switching in conversation. Language interaction and identity* s. 1 – 24. London: Routledge.
- LAPPALAINEN, HANNA 2004: *Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LINDGREN, ANNA-RIITTA 2000: *Helsingin saamelaiset ja oma kieli*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2002: Suomalaisten murreasenteista. – *Sananjalka* 44 s. 86 – 109.
- PAUNONEN, HEIKKI 1995: *Suomen kieli Helsingissä. Huomioita Helsingin puhekielen historiallisesta taustasta ja nykyvariaatiosta*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 2005: Helsingiläisiä puhujaprofileja. – *Virittäjä* 109 s. 162–199.
- PAUNONEN, HEIKKI – SUOJANEN, MATTI – MIELIKÄINEN, AILA 1976: Nykysuomalaisen puhekielen murroksen tutkimus. Käsikirjoitus.